

РЕГУЛЯТИВИ САД І КВІТИ В ЕПІСТОЛЯРНИХ ТЕКСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті досліджено індивідуально увиразнені образи-регулятиви не лише художніх, але й епістолярних текстів Лесі Українки – *сад* і *квіти*; з'ясовано основні контексти їх експлікації в її листовній спадщині; проаналізовано особливості моделювання семантичного простору цих мікрополів; окреслено типологічні порівняльно-зіставні експлікації регулятивів *сад* і *квіти* з лісом, зокрема на рівні польової ієрархії; визначено продуктивні й визначальні для епістолярної мовотворчості Лесі Українки функційно-стильові ознаки їхньої актуалізації, окреслено також їхню роль в автопортретуванні адресантки й відображенні національно-мовної картини світу в її індивідуальному стилі.

Ключові слова: регулятиви *сад* і *квіти*, мікрополе, епістолярний текст, мовотворчість.

Постановка наукової проблеми та її значення. Однією з визначальних ознак семантичної організації будь-якого тексту цілком правомірно вважають регулятивність, особливу роль у реалізації якої мають насамперед лексичні елементи [3; 4]. Такі одиниці узвичаєно формують основу семантичної організації текстів різних функційних стилів. А ще (і це найпосутніше) вони щонайперше слугують передумовою для творення основ індивідуально-стильових ознак. Власне ці одиниці здебільшого моделюють концептуальний простір кожного ідіостилу, зрівноважений завжди з національно-мовною картиною світу. А тому за таких умов центром ключових понять у текстах певного автора здебільшого виявляються ті, що співвіднесені з особливостями його мовомислення й геопростору, в якому він перебував (постійно / фрагментарно) упродовж життя. Не менш частотний уплив має також місцевість, особливості природи, де народилася людина (*село / місто, ліс / степ, гори* тощо). Власне тому для одних письменників в експлікації геопростору в їхніх текстах визначальним виявляється *степ* [13], для інших – *ліс* [2; 7; 9; 10; 11; 12; 19; 20; 21; 30; 32] або *гори* [2]. Кожен із цих регулятивів має цілий спектр семантичних точок перетину, зокрема, це стосується ієрархічних елементів лексико-семантичних мікрополів, що утворюють згадані ядерні лексичні одиниці, як-от, *дерева* і *квіти*, та мікрогруп, що їх утворюють. Не менш цікава також їхня взаємодія й актуалізація в індивідуальній мовотворчості з мікрополем *сад* [1; 5; 7; 15; 16; 17; 18; 23; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 40], що належить до визначальних у національно-мовній картині світу українців та в ідіостилі багатьох письменників (від Григорія Сковороди й Тараса Шевченка – до Ліни Костенко й Ірини Жиленко).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме визначальність цих регулятивів в українській мовній практиці, точкою відліку якої можуть слугувати численні уснопоетичні тексти (досить згадати хоча б активний пісенний репертуар українців та найтиповіші мікроконтексти його функціонування: «*Ой у вишневому саду там соловейко щебетав*», «*По садочку ходжу, кониченька вожу*», «*В саду гуляла, квіти збирала*», «*А я піду в сад зелений, в сад криниченьку копать*», «*Прийшов у садочок, зозуля кувала*», «*Вой в саду, саду вишня стояла*», «*Вой смутний, смутний в саду соловей*» тощо), – найвиразніший мотиватор постійної уваги дослідників до вербального вияву образу *саду* на матеріалі текстів різних авторів. Цілком передбачувано – найчастотніша увага дослідників до художніх творів, зокрема, поетичних [5; 23; 25; 26; 28; 29; 30; 40]. Епістолярні тексти (і не лише Лесі Українки) жодного разу не були ще об'єктом вивчення в такому аспекті, хоча ймовірність актуалізації регулятива *сад* у таких текстах очевидна. Це й зумовило вибір теми цього дослідження.

Мета і завдання статті. Лексичні регулятиви *сад* і *квіти* у листовних текстах Лесі Українки гіпотетично має відтворювати, з одного боку, особливості їх вживання в національно маркованих текстах, із іншого – експлікувати елементи індивідуально-стильового вияву. А тому важливо дослідити семантичний простір їхньої актуалізації в усій епістолярній мовотворчості Лесі України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Узвичаєно лексема *сад* в українській мовній традиції, як відомо, корелює з дериватом *садок*, не вирізняючись, як стверджує СУМ, лексичним значенням і типологічними контекстами функціонування. *Сад* в узусі української мови – це «Спеціально відведена значна площа землі, на якій вирощують плодові дерева, кущі тощо...; // Присадибна ділянка, засаджена плодовими деревами, кущами, квітами тощо...; // Дерева, кущі та ін., що ростуть на цих ділянках, площах...; // Те саме, що парк» [33, IX, с. 9]. Водночас *садок* тлумачать як: «1. Те саме, що сад.... 2. Зменш. до сад» [33, IX, с. 14]. А отже, виняток значеннєвого розрізнення між цими лексемами становить лише сема 'зменшеності' в другому номені. За СУМом синонімічний ряд номінативів на позначення «площі землі, на якій вирощують плодові дерева й кущі» доповнюють назви: *сад-виноград* (зі стилістичною ремаркою *фольклор*) і *вертоград* (позначені маркерами *книжн., застар.*).

Паралельно до сучасних номінативів давня україномовна традиція актуалізувала й такі синонімічні найменування: *верть*, *въртоградъ*, *виноградникъ*, *выреи*, *раи*, *земной рай*, *садъ* [28].

Деякі мовознавці справедливо стверджують, зважаючи, зокрема, і на особливості вживання цього концепту ще в староукраїнській мовній традиції, про його органічність у національно-мовній картині світу нашого етносу й виокремлюють такі специфічні ознаки його вживання в різних типах текстів: «вербальний простір староукраїнської “мовної картини

світу” постає сукупністю трансформованих репрезентацій смислів, що відбивають поняття “сад”. Їх можна схематично представити у вигляді тріади: релігійне наповнення концепту “сад” – народнопоетична традиція осмислення і вербалізації – літературно-естетичне розуміння. Саме ця тріада... доводить, що аналізований концепт є етнокультурним» [28, с. 14].

В епістолярних текстах Лесі Українки фіксовано обидві лексеми з послідовною диференціацією різноманітності семантики й мікроконтекстів уживання, що й стало визначальною спонукою нашого дослідження.

Уперше в листі до бабусі Єлизавети Драгоманової (Колодяжне, 10 (22).IV.1884)) актуалізовано лексему *садокъ*: *«1-го апреля була така гарна погода що мы ходылы въ літніхъ бурнусах (бурнус – просторе жіноче пальто з широкими рукавами) і почалы цвіты садыть. Мы розводымо цілый новый садокъ»* [37, с. 46].

Лексему *сад* Леся згадує вперше в листі до сестри Ольги з Шабо: *«Але вже щò там! мені тут вже менше ніж три тижні зосталося жити, то вже можна їх і пересидіти, до того ж тут знов зробилась така спекота, як серед іюля, так що й не хочеться нікуди з саду вилазити»* (до Косач О. П. Шабо, 19 (31).VIII.1891). Одними з найчастотніших для Лесі можна вважати локативні характеристики номена *сад* (подібно до цитованого фрагмента). Зокрема, *сад* – здебільшого оптимальне місце її перебування літньої пори, засіб гармонізації з довкіллям.

Цілком передбачувано в епістолярних текстах Лесі Українки знайшли відображення не лише якісь універсальні для різних національно-мовних картин семантичні характеристик номена *сад*, і не лишеобразні (як це можна спостерігати в її художніх текстах), а насамперед ті, що виявляють психоемоційний стан адресантки, особливості її сприйняття й оцінок, на яких позначився вплив не так фактора первинного географічного середовища, в якому вона перебувала з дитинства (хоча він і був одним із визначальних у системі її координат співіснування з природою), як культура родинного середовища, зорієнтована на гармонійну взаємодію зі світом (косачівські діти, як відомо з епістолярних текстів, мемуаристики, «Хронології» Ольги Косач-Кривинюк [24]) долучалися до вирощування квітів, висаджування дерев.

Небезпідставно припустити, що не лише звичайне перебування в саду, а й активна участь у його творенні й плеканні – вагома складова косачівсько-драгоманівського побуту в Гадячі та в Колодяжному, якщо зважити на Лесине зізнання в листі до Михайла Драгоманова в квітні-травні 1893 року: *«Тимчасом Олеся гребеться у садку мов курка, все садить, та пересажує, та насажує, на се йде той час, що зостається від науки. Взагалі у нас усі діти в землі риються з охотою, тільки я до землі не схиляюсь, а все десь пробуваю в небесних сферах. Одбилась я від землі певне на віки! Не знаю, чи мені на се жаль, чи ні...»* [37, с. 198]. Однак сама вона більшою мірою, аніж будь-хто з інших дітей, була відірвана від землі. Прикметний Лесин автокоментар на завершення цитованого

мікроконтексту. Актуалізований бінарний опозитив *земля – небо* як протиставлення світу реального, матеріального й духового, інтелектуального має виразний вектор індивідуального вибору. Нез'ясованим і неозначеним залишається емоційний спектр саме такого вибору. Авторська невизначеність може слугувати лише підґрунтям для різноманітних суб'єктивних міркувань дослідників. Однак це будуть лише припущення. Леся позбавила нас однозначності й мимохіть створила передумови для гіпотез через невизначеність самооцінки: *чи жаль – чи ні*.

Один із контекстів використання локатива *у саду* відтворює реальну ситуацію колодяжненського побуту: *«Жиди-садовники вже наняли двох хлопців з села глядіти садка, бо у жидів в середу кучки заходять. Наші хлопці все тягають у жидів грушки і через те постійно сварка в саду»* [37, с. 379] (до Косача М. П. Колодяжне, 4 (16).IX.1895).

І лише факультативно локус *у саду* набуває негативної конотації в системі автопортретування як передумова нераціональної самоорганізації, марнотності проведення часу через неможливість займатися літературною працею: *«Проводиться мій час досить дурним способом: як не в лісі, то в саду, тільки ввечері в хаті, та й то найбільш за фортеп'яно»* [37, с. 182] (до подружжя Драгоманових. Колодяжне, 18.VIII.1892). Подібна оцінка фіксована й щодо номена *садок*. Така негація зумовлена, за твердженням Лесі, певними незручностями для її відпочинку в Криму. Саме *садок* був передумовою *«вільгості»* в квартирі, зокрема взимку: *«Сьогодні я писала папі про свою нову домівку: тут-же, тільки на другому етажі. Зимою тут люде aurezdechaussée не живуть і мають рацію, бо тут садки зелені всю зиму і через те в нижніх етажах завжди затінок, що влітку дуже добре, але зимою розпроважує вільгость. При помочі невеличкої “воєнної хитрости” з мого боку моя господиня віддала мені і сю хату за 15 р., хоч я сама бачу, що згідно з тутешніми звичаями вона варта 20 р»* [37, с. 476] (до Косач О. П. (матері). Ялта, 10 (22).XI.1897), пор.: *«З Ноября стало холодно aurezdechaussé і я перейшла aupremier (на другий поверх (франц.)), тут маю хатку кращу і вид з вікна ширше, до того двері одчиняються в коридор а не просто в сад, як внизу. Дома тут строяться по-софійському, т. е. не роцитуючи на холод»* [37, с. 471] (до Драгоманової А. М. Ялта, 7 (19).XI.1897).

Серед атрибутивних словосполучень виокремимо насамперед означення *ботанічний (ботанічний сад)*, очевидно, одне з частотних і улюблених місць у час Лесиного перебування в Києві, про що стверджують, зокрема, епістолярні тексти): *«Ти пишеш, що нічого спішити з виїздом, воно то правда, що ніхто в шию не жене, але мені тут обридло, бо жарко, а приходитьсь в хаті сидіть, навіть в ботан[ічний] сад ходити не можна, а на вулиці стоять якось чудно. До того йдуть дощі, сад більш того що закритий, та й круті в ньому дороги для мене»* [37, с. 442] (до Косача П. А. з додатком листа до сестри Оксани. Київ, 21.V (2.VI).1897)). А тому неможливість бути в ньому через недугу, зокрема, весняної пори,

спонукає Лесю до актуалізації звичної для її ідіостилю іронічної тональності: «*Парі* у вас я ще колись виграю, теперешній час в приклад не йде, під нього щось і *присяжні* піїти не дуже-то віршують, а Ви хотіли починати. Я тепер од злості навіть на бот[анічний] сад не дивлюсь, хоч можна-б там яку галузку побачити, і солов'їв стараюсь не чути, а вони таки озиваються здалека аби то дражнити – прокляті! Куди ж тут писати, коли така злість напала» [37, с. 435] (до М. В. Кривинюка. Київ, 23. IV (5.V).1897).

У листі до двоюрідної сестри Людмили Драгоманової-Шишманової (28.V (9.VI).1896) вона також використовує словосполучення *ботанічний сад*, вдаючись до прийому персоніфікації, актуалізуючи невербальне прощання на завершення листовного діалогу: «*Кланялись тобі твої "друзья д[е]тства", т. е. поклонились би, коли б у них шия, або спина могла гнутись, але вони горді, привикли ще за часів Перуна, щоб їм люде кланялись, а не вони людям. Знаєш, хто се такі? – баби камінні в ботанічному саду в Києві! Чи тобі нічого не нагадує їх ім'я?*» [37, с. 401].

Цілком передбачувано мікрополе *сад* поєднане з іншими, важливими для українського макросвіту лексико-семантичними полями, що мають регулярний вияв у різних типах текстів і корелюють із ним, зокрема із садом і полем: «*Ліси* наші гомонять, *жита* наші хвилюють, *садки* буйно зеленіють, у нас тепер чистий рай!.. Ой не втерплю – заспіваю! / Соловейковий спів на весні / Ллється в гаю, в зеленім розмаю, / Та пісень тих я чуть не здолаю, / І весняні квітки запашні / Не для мене розквітли у гаю. / Я не бачу весняного раю, / Тільки співи та квіти ясні / Наче казку дивну пригадаю / У сні!.. / Я ще ні разу не була у гаю. Гай, гай!..» [37, с. 102] (до брата Михайла. Колодяжне, 18.V.1890). Гомін лісу, хвилювання *жита* і буйна зелень *садків* сприймаються нею як своєрідне цілісне коло земної гармонії, трансформуючись в одну-єдину субстанцію, що відтворює стан надзвичайної внутрішньої благодаті й емоційної зрівноваженості, – *раю*, що спонукав її до поетичної творчості (*Ой не втерплю – заспіваю!*). Однак увесь подальший асоціативний ряд представлено як недосяжні казкові дива – і *соловейковий спів*, і *весняні квітки запашні*. Вони не для неї, бо дистанційовані від неї фізично, унеможливлені для безпосереднього споглядання через недугу. Особливий емоційний регістр у цитованому фрагменті має омонімія пара: оморфми іменника *гай* («Невеликий, перев. листяний ліс» [33, II, с. 15]) і вигуку *гай-гай* («Уживається для вираження жалю, співчуття, заклопотаності і т. ін.» [33, II, с. 15]) (до речі, один із улюблених у Лесиному ідіолекті, в її епістолярних текстах актуалізує здебільшого сему 'жаль', пор. хоча б деякі : «*Таких віршів маю близько десятка. Гай-гай, – тем багато, а часу так мало!*» [37, с. 100]; «*А мої нечисленні "теми" – гай, гай, що з ними бідними сиротами буде?*» [37, с. 100]; «*Чому Рада ніколи нам тепер не пише, пора б уже відновити знайомість! Та й дядина щось забулися за нас – гай-гай!*» [37, с. 189–190].

Номен *дерево* як видовий стосується не лише мікрополя *ліс*, але й мікрополя *сад*, який у свідомості українця завжди поєднаний з межами рідного простору. У Лесиному ідіолекті – *садок* (у дитячих листах 1884 року вжито, до речі, правописний варіант *садокъ* (Колодяжне, 10 (22).IV.1884) (Колодяжне, 2 (14).V.1884)), асоціативно пов'язаний найчастіше з Колодяжним (дуже рідко в таких локусах вжито номен *сад*)), із Зеленим Гаєм («*Садок там гарний, тільки, звичайне, запущений до стану справжніх сельвасів*» [38, с. 68] (Гадяч, 8 (20) – 12 (24).VIII.1898)), обійстям Ольги Кобилянської в Чернівцях і Лесиним побутом у Сан-Ремо («...коло хати маленький садок (але дуже маленький)» [38, с. 515] (Сан-Ремо, 30.XII.1902 (12.I.1903))). Натомість *сад* (із найуживанішим атрибутивом *ботанічний*) – із Києвом (лише із прикметником *Золотоворотський* фіксуємо – *садок* [36, XII, с. 427] (далі, покликаючись на це видання, в дужках зазначатимемо лише том і сторінку)) або з Кримом (хоча факультативно номінація *садок* проєктована і на ялтинський та євпаторійський простори: «...у саду у нас цвітуть фіялки, тепло було так, що можна було сидіти в садку з роботою» [38, с. 27] (Ялта, 21.II (5.III).1898)).

А отже, в Лесиних листах спостерігаємо виразну для української ментальності диференціацію у розмежуванні назви *садок* (здебільшого – розташований біля власного будинку, конкретна назва) і *сад*, *сади* – за межами цієї приватної (головно – сільської, хутірської) території, зокрема чужої, міської (із найчастотнішим атрибутивом – *міський*), а ще – узвичаєна для нашої мови узагальнена та образна, поетонім (наприклад: *сад душі*, *сад печалі*, *сад пісень* тощо): пор.: «**Хата** (вирізнення в тексті тут і далі мої. – С. Б.) у нас велика (тут за 4 чи за 6 кімнат однакова плата, тому ми маємо 6), **при ній чималий садок**, де Маруся саме тепер збирається сіяти шпинат і редиску, живемо ми в “особняку”» [XII, с. 276] (до сестри Ольги 25, 28 листопада 1910 р. Кутаїсі); «Тут взагалі багато буваю на дворі, бо **при хаті є садок** з альтанкою, де можна навіть писати, і гуляти ми ходимо, тут є великі сади в місті» і «От уже правда, що “зелена” Буковина, а надто тепер. Тут уже весна справжня, все зелені[є], сади зацвітають і колорит скрізь такий ясний, ясний, здається у нас і на весні так ясно не буває. Гарна країна» [38, с. 250] (Чернівці, 15 (28).IV.1901) і «Перед св[ятим] вечером в день грала музика в саду мійському» [38, с. 359] (Сан-Ремо, 15 (28).XII.1901); «Взагалі, що до їди, то тут нічого не бракує, ти за се похвалила б Сан Ремо, а вже що до театрів, то не дуже: єсть тут ніби то опера, та дуже у неї “славушка худя”, я навіть щось і не збираюсь туди, єсть музика в саду, та чогось вибраний для неї найменший і найгірший сад і взагалі чогось на ній скучно, я тільки раз була і більше не хочеться» [38, с. 376] (Сан-Ремо, 4 (17).I.1902); «Ну, та мусить же зима якось обізнатись і на Рів'єрі, адже кругом сніги і всяке лихо, а в нас тут сади різним цвітом процвітають» [38, с. 503] (до сестри Ольги. Сан-Ремо, 16 (29).XII.1902). І якщо йдеться про *сад* у передмісті, то тоді також у Лесиних листах використано лексему *садок*: «Багато тут садків і виноградів (тут люди

тільки вином і живуть), але то переважно по краях міста, а в середині тісно, камінно і рудно – по-азіатськи...» [XII, с. 276] (до Г. М. Комарової. 23 березня 1909 р. Телаві). Порівняймо також із контекстами в описах телавських садів: «Тижнів зо три в марці була у нас така чудова весна – цвіли сади, фіалки навіть попідтинню скрізь синіли, – що я “воспрянула духом” і думала вже забути зимові напасті» [XII, с. 278] (до родини Косачів. 13 квітня 1909 р. Телаві).

Власне, навіть уживання тієї чи тієї номінації в тексті слугує передумовою розрізнення статусу певного населеного пункту: село, містечко чи місто. А тому використання лексеми *садок*, скажімо, в описах грузинського Хоні і є додатковим засобом такої диференціації: «Хоні трошки “трущобка”, але нічого собі – багато садків, просторі зелені двори, гори на горизонті, хоч само воно рівне, як Рівне, або як Колодяжне» [XII, с. 278] (до сестри Ольги 18 вересня 1911 р. Цулуکیدзе). Переконливим аргументом такого нашого припущення слугує її наступний лист (28 вересня 1911 року) із Хоні до матері: «Хоні більш походить на велике село, ніж на містечко, бо дуже багато садків, городів, просторих зелених дворів, а хати скоріш міщанські, тільки типу кавказького – з великими верандами» [XII, с. 278].

До речі, саме київські сади (разом із Дніпром, горами й вулицями) вона вважала ідеальним «товариством» для себе («Нема гіршого товариства для сумно настроєних людей, як чотирі стіни, а в Києві нема ліпшого товариства як Дніпро, сади, гори і гарні перспективи улиць» [38, с. 22–23] (Ялта, 16 (28).II.1898)). Прикметно, що антропоморфні ознаки окреслених об'єктів – це ще одне ствердження її неодмінного й постійного відчуття як часточки природних об'єктів, почасти навіть значно бажаніших для спілкування, аніж зі світом людей. Мабуть, саме тому сад для Лесі – неодмінний елемент для бажаного комфортного відпочинку в Криму: «... а потім морем поїдемо в Ялту і звідти вже направимо дальші походи, щоб знайти яку добру і красиву дачу на просторіні між Ялтою і Алупкою. В інших містах я не хочу, бо нігде більш нема зелені над морем, а в Криму на голому піску без садів добре жити тільки тарантулам, а не людям. Врешті я рішила бути капризною сього літа і жити не там де случиться, а де сподобається» [37, с. 441] (до О. А. Тесленко-Приходько. Київ, 17 (29).V.1897).

Спостережено, що в її текстах процес квітування садів вербалізовано не лише узвичаєним для сучасного мовлення дієсловом *цвітуть* («...в нас уже тепло (сади цвітуть!)» [XII, с. 385]), а й урочисто окресленим процвітають: «Тут і сором було-б слабувати, так чудово тут і на землі і на морі. Сади всіма квітками процвітають, небо синіє, зовсім безхмарне, сонце світить і гріє, як у-літку, а море аж вабить – таке хороше» [38, с. 457] (до М. М. Комарової-Сидоренко. Сан-Ремо, 3 (16).XI.1902).

Подібно до лісу сад також нерідко був для неї місцем праці, про що вона пише в узвичаєній для її епістолярного ідіостилю іронічній

тональності, називаючи його образно одним із трьох робочих кабінетів у час її перебування в Сан-Ремо (*«Хата у мене торішня (найліпша в домі), надвірних робочих кабінети аж три (над морем, в саду і на найвищій балконі), сього року вони з більшим комфортом уряджені (понапинані брезенти і збудована альтанка, столів у мене три), так що я все можтиму робити на дворі»* [38, с. 477] (Сан-Ремо, 22.X (4.XI).1902).

Лексема *дерево* як родове найменування має подібні мікроконтексти вживання, що й *ліс*. З-поміж атрибутивних означень вирізняємо, зокрема, словосполучення **білі дерева**, семантика яких і поняттєва співвіднесеність навряд чи будуть декодовані колись дослідниками (*«Чи не позрубували там білих дерев, що росли біля тої землі? (йдеться про землю в Будищах біля Гадяча, яку мала намір купити Олена Пчілка. – прим.)»* [37, с. 61]). Які саме дерева Леся називала *білими*, залишиться, очевидно, загадкою.

Важливо, що деякі з різновидів дерев асоціативно співвіднесені з найдорожчими місцинами Лесиноного простору, а тому закономірно не просто експлікують ряд узвичаєних для нього найменувань, а відображають її особисті та родинні уподобання. Вперше про це йдеться в листі до бабусі Єлизавети Драгоманової (Колодяжне, 10 (22).IV.1884), який засвідчує, зокрема, про посадку шовковиць у Колодяжному, подібно до тих, що росли в Гадячі. А отже, на Волині Косачі частково відтворювали ландшафтний простір родинного маєтку на Полтавщині: *«Мы розводимо цілий новый садокъ; выписалы багацько кущівъ і деревъ, міжъ которыми есть дві шовковыці, котрі мы посадымо передъ домомъ, щобъ такъ було якъ у васъ у Гадячі»* [37, с. 46]. Подібна інформація присутня і в інших листах до цієї ж адресатки, як-от: *«Намъ теперъ багацько работы бо мы насадылы садокъ і хотъ не всі дерева, якъ перше, а все такы треба поливать, мы насіялы багацько цвітівъ, котрі тежъ треба поливать»* [37, с. 47] (2 (14) травня 1884)). Згадує Леся й про «зілля», дароване бабусею, зокрема – *любисток і соняшники*: *«Ваше зілля у насъ прынялось добре, а наилучче любыстокъ: зовсімъ вже великій; соняшныкы, тежъ, добре посходылы»* [37, с. 48] (28.V (9.VI). 1884).

Однак відтворити увесь реєстр дерев, які росли в родинних маєтках Косачів-Драгоманових, у їхнім саду / садах сьогодні вкрай важко. Епістолярні тексти дають можливість лише частково реконструювати особливості Косачівського флоропростору в Колодяжному, в Гадячі, в Зеленому Гаю й на Цяцьчиному хуторі (згадано лише *шовковиці, дуби, берести, сливки*). У Колодяжному, як відомо, був великий сад, багато квітів, кущів і дерев, посаджених кожним членом Косачівської родини (*шовковиці, каштани, кизил*), зокрема дітьми: Леся – кизил, Ізидора – тополлю й грушу, Микола – ялину й каштан.

Крім дерев та кущів, діти Косачів вирощували й квіти, про що стверджує, зокрема, один із Лесиних листів із Колодяжного: *«Мы насадылы багацько квітокъ і малы зъ нымы дуже багацько морокы, зато теперъ вони вже починають цвісти»* [37, с. 48] (Колодяжне, червень 1884 р.)). Квітами

найбільше опікувалася, за твердженням В. М. Комзюк, Ольга, серед яких можна виокремити *конвалії, розжі, любисток, канупер* (канупер – «Багаторічна трав'яниста рослина, що має приємний запах і вживається як прянощі» [33, т. 4, с. 90]; інші назви – *пижмо бальзамічне, трава Діви Марії, монастирська трава*).

З-поміж одиничних видових номінацій дерев варто виокремити ті, які асоціативно утворюють дихотомію Лесиного простору як *рідного* на протигагу *чужому*, тобто диференціюють два виміри її побутування. До першого різновиду належать, зокрема, номени *дуб, сосна, смерека, верба* тощо (зауважмо, що і в межах цієї системи існує також розрізнення: *сосни* – беззастережно пов'язані з Волинню, з Поліссям (невипадково, згадуючи про них у Ялті в січні 1898 року, Леся вживає атрибутив *поліські* [38, с. 13], натомість *дуби* – з Полтавщиною [38, с. 68], *смереки* – з Буковиною («Околиця, судячи по фотографіях, гарна (впрочім, вся Буковина гарна), і хати, як з тих же фотогр[афій] видно, таки именно на горах і в самісінькому лісі смерековому стоять» [38, с. 284] (до Михайла та Ольги Косачів. Чернівці, 22.VI (5.VII).1901)). Принагідно нагадаємо актуалізовану в листі до Ольги Кобилянської діалектну форму локатива з іменником *смерека*, що засвідчує її обізнаність із гуцульськими говірками: «...люде казали, що всі помешкання в Б[уркуті] зайняті і прийдеться “**під смереков** ночувати” (з огляду на дощ воно не завжди вигідно, хоча й досить поетично» [38, с. 300] (до О. Ю. Кобилянської. Буркут, 19.VII (1.VIII).1901). До речі, їх уживання слугує додатковим елементом паспортизації місця написання листа чи визначення адресата.

До другого – *чужого* – належать номени *пальми, кипариси, мандарини*. Номен *кипарис* узвичаєно асоціюється з Лесиним перебуванням у Криму, в Ялті («Тільки вже мені трохи обридло це самотнє життя, надто се погано під час слабости: лежиш собі, дивися в стелю, слухаєш вистріли бурі на морі та свист вітру межі **кипарисами**, а в хаті так тихо, а ніч така довга...» [37, с. 495] (до Л. М. Драгоманової Ялта, 21.XII.1897 (2.I.1898)); «...**кипарис**, що росте збоку мого вікна нахилився так, що закривав середні шибки вікна і стукотів так по шклі, що я ждала її хвилини, коли вікно з гуком упаде на мої мармори, – але сього не сталося, не допустили олімпійці!» [38, с. 15] (до матері. Ялта, 21.I (2.II).1898), *пальми* – з Італією («Я оце пишу на дворі, на високім балконі, звідки всю затоку і все Сан-Ремо видко, і пальми, і вілли, і нагірні церкви, і всі гори. А господарі мої внизу в саду квітки поливають» [38, с. 485] (до М. М. Комарової-Сидоренко. Сан-Ремо, 3 (16).XI.1902)).

Цілком органічна за таких умов поява зіставлень і порівнянь цих номенів. У таких мікроконтекстах чуже слугує асоціатом *рідного*, як-от: **сосни – кипариси**: «З твоїм виїздом виїхала від нас і погода: другий день без перестанку йде сніг, не снігодош, а таки сніг, як слід, аж **кипариси** погнулись під важким “навісом”, наче **поліські** сосни. Мені шкода, що ти не бачиш сього видовиська – се дуже оригінально. Не вважаючи на сніг, на дворі

не холодно, бо вітру й морозу нема, якесь біле і мняхе повітря „неначе хто розспровадив у молоці пух і, заохолодивши його трохи на льоду, полив ним небо і землю” – так сказав-би Нечуй» [38, с. 13] (до матері Ялта, 13(25).I.1898); **верби – кипариси** («**Кипариси** стоять тихо-тихо так, мов вони ніколи й не можуть навіть хилитись, а не то що метатись, як божевільні, і розтріпуватись гірше всякої **верби**») [38, с. 17] (до матері. Ялта, 21.I (2.II).1898).

Крім номінації *дерево*, Леся Українка вживала в листах його словотвірний варіант-демінутив *деревце*, що стосується мандаринів у Сан-Ремо («Мандарини вже і в нас вирости в садку, зовсім маленькі деревця, в аршин, а вже є мандаринки – дуже гарненькі деревця, мов цяцьки» [38, с. 376]). Порівняння мов цяцьки увиразнює емоційне сприйняття адресантки.

Інший контекст уживання цього номена стосується двоюрідної сестри Аріадни і є перифразом. Як відомо, молодша донька Драгоманова виростала не в Україні, а на чужині, що й стало мотиваційною основою його появи: «Вона (Аріадна. – С. Б.) нагадує мені молоде деревце, що розцвіло на невластивому ґрунті, в невластиву пору, – *elle se sent partout dépaycée* (Вона почуває себе всюди на чужині (франц.)), *се її власний вираз*» [37, с. 481] (до сестри Ольги. Ялта, 16 (28).XI.1897).

Сад і ліс в епістолярних контекстах Лесі Українки – це ще й неповторний мікросвіт квітів і птахів. Щоправда, вживання найменувань *квітів / цвітів* не завжди обмежене мікротекстами експлікації ландшафтного простору. Здебільшого вони співвіднесені з описами пір року, найчастіше – *весни-літа* в певних місцевостях: на Волині, на Полтавщині, в Італії та в Грузії. Іноді актуалізація таких номенів пов'язана з відображенням незвичних для сприйняття українців традицій окремих етносів. Кілька разів у листах до різних адресатів вона згадує, зокрема, особливу традицію італійців – *бій квітів*: «Оце через два тижні буде карнавал з *bataille des fleurs* (з битвою квітів (франц.) і всякими штуками (“Бій квітів” (“Парад квітів”)) – щорічне свято в Сан-Ремо, належить до обрядових дійств, які символічно зображують загибель зелені з приходом зими й відродження природи весною; супроводжується карнавалом, киданням цукрового мигдалю та конфеті, парадом оздоблених квітами колісниць, що представляють кожне з міст Рів’єри. – прим.), тут сподіваються всяких див на той карнавал, бо, кажуть, город асигнував на [нього] 14 000 франків, та ще наїхало всяких багатих англічан, що їм нема куди кидати гроші» [38, с. 376] (до І. П. Косач. Сан-Ремо, 4 (17).I.1902); «...відбулась остатня *bataille des fleurs de la mi-carême* (битви квітів посеред посту (франц.))» [38, с. 423] (до Л. М. Шишманової-Драгоманової. Сан-Ремо, 8 (21).III.1902); «Чого тьотя Єля і Оксана так уже іменно німецьким карнавалом інтересуються, адже італьянський більшу славу має з своїми *gettideifiori* (боями квітів (італ.))» [XII, с. 38] (до матері 7 лютого 1903 р. Сан-Ремо). Один раз у листі до Михайла Кривинюка вона називає *бій*

квіток **війною квіток**: «Вчора з журби не пішла навіть на карнавал і таки трохи розкисла (ще до всього остатніми днями була негода, сіро, вітряно, по половині з дощем, а два дні і зовсім без провітку лив дощ)... Завтра остатній день карнавала, треба буде піти (я тільки раз була) на “війну квіток”») [38, с. 391].

Детальний опис цього явища є і в листі до Ізидори Косач: «На *ti-carête* (середина посту) санремосці сподівались знов карнавальних розривок, але їх перенесли в Бордігеру (се маленьке місто коло Сан Ремо, тепер воно вже так як передмістя, бо злилось віллами і садами з С[ан]-Ремо). Сьогодні там має бути *bataille des fleurs*, але ми туди не поїдемо, не хочеться, бо нового нічого не побачимо, а до того ж там певне будуть тільки квітки та конфетти, а не буде убраних *carro* (возів з гротами, масками і т. у.), як було тут, – без їх уже не так гарно. Тут їздили цілі гори зелені з білим снігом зверху, і кораблі, і хати (кухня, звідки тарілки та городину кидали), і багато від колес до верху убраних квітками ландо, а в Бордігері сього певне не буде, бо тільки приїзжі братимуть участь, а італійцям сьогодня піст (*ti-carête* уже пропустили)» [38, с. 411] (Сан-Ремо, 2 (15).III.1902).

Нерідко номен квіти слугує елементом пейзажу, найчастіше – італійського: «7 V. Вчора мені перебили писання, закликавши поїхати в гори. Воно й варто було. Такої маси квіток, як там по дорозі в гори, я ще зроду не бачила, всі тини рожами залиті, а червоного маку більше, ніж трави. Не знаю, чому то кажуть, що Італія суха, випалена, я досі її все зеленою бачу, що далі то все зеленішою» [38, с. 446] (до матері Сан-Ремо, 23-24.IV (6-7.V).1902). Леся Українка підкреслює їхню незвично велику для її ока кількість, вдаючись до узвичаєного стереотипного західнополіського вислову («зроду не бачила») і узагальненого іменника *масса*. Безмір рож увиразнено метафорою *залиті*, а чисельність *маків* – через порівняння з кількістю трав.

Лесині листи з Сан-Ремо фіксують також незвичні новорічні дарунки – пуделко квітів рідним, сестрі Ользі й Аріадні («Я вам усім (родині[]) посилаю завтра поздоровлення новорічне на італійський лад: пуделочко живих квіток. Як принесуть повѣстку, то не гайтесь отримати з пошти, щоб квітки не повьяли, а скоріш, що принесуть посилку одразу до дому, бо то посилається експресом, на правах “заказного листа”») [38, с. 509] (до батьків Сан-Ремо, 25.XII.1902 (7.I.1903)); «Вчора я послала тобі коробочку квіток на адресу інституту. Не гайся получить, а то пропадуть» [XII, с. 11] (сестрі Ользі 9 січня 1903 р. Сан-Ремо); «Хотіла б я знати, чи отримались мої квітки вам і Раді? Ліля писала, що не отримала. А от петербурзькі Косачі отримали квітки від Наташі звідси ще давним-давно, на святий вечір» [XII, с. 35] (до матері 27 січня 1903 р. Сан-Ремо)).

Про квіти як елемент прикрашання в італійському святковому інтер'єрі (навіть їжі!) і як елемент топосу міста (фіялки, троянди, геліотропи) йдеться в її «різдвяному» листі 1901 року до матері з Сан-

Ремо: «Замість куті був якийсь особливий пуддинг (либонь теж обрядовий) обложений букетами фіялок. Другого дня (1-й день Різдва) квіток було у нас сила! всі *fournisseurs* (постачальники (франц.)) понаносили квіток при своїх продуктах. Тут же все присилають з базару сами продавці, а кухарка тільки ходить вибирати, так ото й прислали мясо з трояндами, молоко з геліотропом і т. д. Навіть хлопець-візник, що служить у Садовских, приніс своїй господині величезного букета "*per buone feste Natalizie*" (На добре різдвяне свято (італ.)), а кухарка прибори за столом квітками убрала. Кажуть, таке саме має бути й на Новий рік. Квіток тут взагалі не жалують, бо на їх тут "не голодні". Навіть на бульварах нікому не боронять зривати рожі, скільки хто хоче, бо з тих рож тут живоплоти роблять і вони цвітуть цілий рік. / Як то там у вас Різдво буде? Либонь з снігом-морозом і без квіток. А все ж воліла б я бути на Різдво в Києві» [38, с. 359] (Сан-Ремо, 15 (28).XII.1901).

Деякі мікроконтексти експлікації номена *квіти* або їхніх видів мають виразне емоційно-експресивне забарвлення, зокрема ті з них, що співвіднесені з певними особистісними переживаннями адресантки, здебільшого це спостерігаємо в ситуації споминів. Квіти в таких контекстах – не просто елемент інтер'єру, а важливий асоціативний компонент її ретроспективного простору: «Шкода, коли ти не приїдеш на Різдво до мене! ми б разом послушали еолову арфу перед університетом, подивились би на страшні тополі, і я б знову подумала, що мені вісімнадцять літ, що ми живемо на Тарасовській, де у мене на столику проліски стоять, у хаті рожеве світло, а в серці прівесна..... Гай, гай, яка старовина!.....» [37, с. 235].

Додатковий стилістичний ефект ці номени мають у контекстах мовного портретування, як-от у портретуванні Ольги Кобилянської й Світозара Драгоманова. Щодо Ольги Кобилянської, зокрема, згадано вираз екзотична квітка («Найкращий спосіб втримати К[обилянськ]у при нашій літературі назавжди, се не дорікати їй що дня німеччиною, не називати чужою, **екзотичною квіткою**, а признати за нею те почесне місце в нашій літ[ературі], на яке вона цілком заслугує» [38, с. 142]), що належить, як відомо, до інтертекстових одиниць: цей вислів актуалізовано з тогочасного рецензійно-критичного дискурсу про творчість письменниці, автором якого був Остап Терлецький [22, с. 609]. Так стереотипно іменували її критики, докоряючи за чужомовний (і літературний!) впливи. На противагу таким оцінкам Леся Українка вважала, що «німеччина» якраз і слугувала підґрунтям її вдалого літературного розвою, аргументуючи, що українські *патріоти-белетристи* видаються їй значно екзотичнішими, аніж Кобилянська. На її переконання, якщо порівняти їхні «патріотичні» твори з її навіть «найменше вдатним оповіданням», «то зважите сами, хто більш екзотичний, чи вона з своєю "німеччиною", чи вони з своїм "українством". У К[обилянськ]і нап[риклад] в 1-й частині "Царівни" тай у всіх оповіданнях в збірці, скрізь живі буковинські люде, нехай хоч і в профіль,

силуетами змальовані (напр[иклад] в опов[іданні] “Жебрачка”, “Час”, “[У] св. Івана” і т. у. – між иншим, яка “німеччина” в сих оповіданнях?), а в Коваленка і С° маріонетки з написами “писарь”, “становий” і т. у. і ті маріонетки говорять таке, якого ні на Україні, ані де инде в світі ніхто не говорить» [38, с. 142].

Афористичний вислів квітка паризької культури щодо Світозара Драгоманова експлікує негативну рису його характеру, співвіднесену з узвичаєною гетеростереотипною ознакою парижан – ‘брехливістю’: *«Есть одна дуже негарна квітка парижської культури, зветься вона lablague parisienne (паризькою брехнею (франц.)) отож Зоря, по жвавості своєї натури, перейняв її хутко і в широкім розмірі, але, я думаю, він має час забути про неї»* [37, с. 490].

Двічі номен квітка використано і як елемент автопортретування. Перший раз у поетичному посланні до брата Михайла (березень 1890 р.) вона називає себе «бідною південною квіткою»: *«...знаєш, що недавно / Оце я утяла? – / Die Armesüderblume (бідна південна квітка (нім.)) / Таки перемогла!»* [37, с. 99]. А в листі до Михайла Павлика з Софії ([15] 27.II.1895) Леся Українка через метафору життя поміж квітками стверджує одну з домінувальних рис її характеру – реалістичність світосприйняття й адекватна оцінка власного стану та можливостей, отой її загальновідомий «трагічний оптимізм»: *«Я не боюся гіркої правди, бо я ж і зроду не надіялася, що моє життя буде вічно поміж квітками плинути, а перед очима все тільки хороші декорації пересуватимуться»* [37, с. 341].

Згадка в листах про квіти, що вирости в Акерманській фортеці («кріпості») має виразну співвіднесеність із символікою цієї квітки в українській уснопоетичній традиції, яка часто асоціює квіти з образами померлих: *«От уже страшна будова, нехай їй цур, високі мури та товсті, грубі що аж хати в їх видовбані мов келійки, башти круглі тяжкої архитектури, в баштах лежи та темниці з кратами залізними, (певно колись там козаки наші сиділи (У цьому місці Лесею Українкою парну дужку закреслено. – прим.), тепер там дику зілля та квітки ростуть, мама казала: “десь то з наших козаків все те повиростало”. Ми вирвали дві квітки на спомин тай подались швидш до пароходу, геть з тієї кріпости, бо страшно нам там зробилося, пуста така, «ще борони Боже, й головою наложити можна», ніхто й душі не прийме»* [37, с. 58].

Інтертекстова актуалізація цієї лексики в Лесиних листах стосується також чужої поетичної мовотворчості. Зокрема, згадано текст Гейне «Коли б знали малі квіточки, як глибоко зранене серце моє»: *«Попроси тільки п. Максима, як побачиш его, щоб він переписав для мене переклад віршів: «Und wüsstest du die Blumen, die kleinen, wie tief verwundet mein Herz», і прислав би его мені, бо сей вірш мені доконче потрібний, – єсть музика Мендельсона на ці слова, так мені потрібний український переклад, – може пан спільник волить мені сю ласку вчинити, зловивши вільну хвилину»* [37, с. 101]. Власний вірш із цією ж лексею (з посвятою Сергієві Мержинському)

актуалізовано підтекстово в листі з Кимполунга (27.V (9.VI).1901) до сестри Ольги: *«Ще, правда, позавчора цілий день, від раня до вечора, писала вірші – вже іменно “стіх найшов”»* [38, с. 269] (всі вони – *«Ти не хтів мене взять...»*, *«Квіток, квіток, як можна більше квітів...»*, *«Уста говорять: він навіки згинув!...»* – створені 25 травня (7 червня) 1901 р.).

До найпоширеніших одиничних найменувань квітів належать *проліски* (фіксовано п'ять слововживань) та *фіалки* (шість разів) (зауважмо: в Лесиних листах фіксовано типологічний для української мови питомий фонетичний варіант *фіялки*, а улюблена її *конвалія*, до речі, не згадана жодного разу, один раз – *соняшники*). Очевидної умотивованості саме цих найменувань в її епістолярних текстах не спостережено. Певні «локальні» закономірності їх експлікації все ж таки можна виокремити: це здебільшого ялтинські та київські кореспонденції. У листах із Ялти ці номені співвіднесені з певними ситуативними враженнями адресантки, які водночас реконструюють ескізно певний подієвий фрагмент (пор. : *«Дивлюсь оце поперед себе і бачу, як іде татарин з великим букетом пролісків і свище якийсь air printanier (весняну арію, пісеньку, мотив (франц.))»* [38, с. 17] (до матері. Ялта, 21.I (2.II).1898) і *«Погода у нас добра – знов пишу на дворі. Татаре все приносять “подарки” т[о] е[сть] проліски на продаж»* [38, с. 19] (до матері. Ялта, 27.I (8.II).1898)). Лише раз цей номен вжито в одному контексті з іншим – *фіалки* в описі ранньої весни в Тбілісі: *«Любая Лілея! От тобі найкращий куток Тифліса, там уже починається весна. Тут на вулицях уже не тільки проліски, а й фіалки продають»* [XII, с. 102] (до сестри Ольги. 5 березня 1904 р. Тбілісі).

У літньому листі з Буркута вона згадує *дзвоники й кашку* : *«... навіть те нагадує іюнь, що тут саме почались поземки (суниці (пол.). – прим.), цвітуть дзвоники і кашка, ледве почалась косовиця»* [38, с. 295] (до Петра Косача. Буркут, 12 (25).VII.1901).

Закономірно, що головним асоціатом цих квітів у різних мікроконтекстах є лексема *весна*: *«Почалась ще **настоящіша весна**: у саду у нас цвітуть фіялки, тепло було так, що можна було сидіти в садку з роботою, як у хаті, без пальто»* [38, с. 27]; *«...се з початку февреля вже й **весна настала**, з фіалками та анемонами, як годиться»* [XII, с. 39]; *«Тижнів зо три в марці була у нас така **чудова весна** – цвіли сади, **фіалки** навіть попідтинню скрізь синіли, – що я “воспрянула духом” і думала вже забути зимові напасті»* [XII, с. 278]; *«І тут тепер зовсім нічого слабувати – тепло, прекрасно, фіалки цвітуть, люди в літній одежі ходять, навіть дощу не багато йде, що для Колхіди навдивовижу»* [XII, с. 321].

Особливу увагу привертає лексичний новотвір – похідний дериват від номена *фіялка* – *фіялково*, що є оцінним адвербіативом, мотивація якого залишається непрозорою, як і авторство (оскільки в переносному значенні він фіксований також у листах інших адресантів, зокрема, Ольги Кобилянської): *«Казав мені ведмідь з Рунгу, що симпатизуючий йому професор ist promovir[e]rt* (захистив дисертацію на вчений ступінь (нім.)).

Йдеться про О. Маковея, 1901 року за монографію «Панько Олелькович Куліш» Чернівецький університет надав йому ступінь доктора філософії), – *як правда, то прошу передати повіншування від мене, а від себе порадьте не надуватись, бо то нефайно і нефіялково»* [38, с. 278].

Висновки й перспективи дослідження. А отже, мікрополе *сад* має хоч і нечастотне (на противагу іншим лексико-семантичним полям), однак суттєве місце в семантичному просторі епістолярних текстів Лесі Українки, бо слугує основою пізнання специфіки відображення не лише національно-мовної картини світу в її мовотворчості, а й елементом ідіостилю, важливим засобом пейзажотворення та портретування. Він семантично поєднаний з мікрополлями *ліс* і *квіти*. Значно увиразнюють їхню індивідуальну експлікацію в епістолярії порівняльні мікроконтексти *рідного* й *чужого*, зокрема, зіставлення українського ландшафту з болгарським, італійським та грузинським. Важливо було б простежити особливості функціонування цих регулятивів і в художніх текстах Лесі Українки.

Список використаної літератури

1. Ананьева А. В. Сады и тексты (Обзор новых исследований о садово-парковом искусстве) / А. В. Ананьева, А. Ю. Вееелова // Новое литературное обозрение. – М., 2005. – № 75. – С. 348–376.
2. Бавус Тетяна. Мовні образи лісу та гір у повісті Івана Франка «Захар Беркут» / Тетяна Бавус // Українське літературознавство. – 2015. – Вип. 79. – С. 79–84.
3. Болотнова Н. С. Регулятивность / Н. С. Болотнова // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Н. Кожинной. – М.: Флинта, 2003. – С. 328–331.
4. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика текста: лексическая регулятивность в текстовой деятельности: коллективная монография / Н. С. Болотнова, И. И. Бабенко и др.; под. ред. Н. С. Болотновой. – Томск: Изд-во Томского гос. ун-та, 2011. – 492 с.
5. Боронь О. Образ саду у творчості Тараса Шевченка: генеза та семантика / О. Боронь // Слово і Час. – 2008. – № 5. – С. 57–63.
6. Вирган І. О. Російсько-український словник сталих виразів [Електронний ресурс] / І. О. Вирган, М. М. Пилинська; опрацювання тексту Анатолія Євпака. – Режим доступу : <http://stalivrazy.org.ua/> (10. 02.2017).
7. Гаршина Е. А. Концепт «сад» как доминанта лексико-семантической группы «лес, парк, роща, огород», репрезентирующей пространство в романе И. А. Бунина «Жизнь Арсеньева» [Электронный ресурс] / Е. А. Гаршина // Мир науки, культуры, образования. – 2013. – 5 (42). – С. 329 – 332. – Режим доступа : <https://elibrary.ru/item.asp?id=20679165>(10. 02.2017)..
8. Глазкова М. В. «Усадебный текст» в русской литературе второй половины XIX века: И. А. Гончаров, И. С. Тургенев, А. А. Фет: дисс. ... канд. филол. наук: 10.01.01 [Электронный ресурс] / Глазкова Марина Владимировна. – Москва, 2008. – 273 с. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/usadebnyi-tekst-v-russkoi-literature-vtoroi-poloviny-xix-veka-ia-goncharov-turgenev-aa-fet> (10. 10.2017).
9. Гороф'яннюк Інна. Словесний поетичний образ української природи в дискурсі Михайла Стельмаха / Інна Гороф'яннюк // Культура слова : наук.-попул. вид. / Інст. укр. мови НАН України. – Вип. 76. – К.: ВД Дмитра Бураго, 2012. – С. 78–82.

10. Дашко Н. Т. Концепт «Природа» в романі Йозефа Рота «Марш Радецького» [Електронний ресурс] / Н. Т. Дашко // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – 2009. – С. 36–38. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzfn/2009_2/statti/7.pdf (14.01.2017).
11. Дишлюк І. Традиційне та авторське у виявленні концепту «дерево» в поезії Ліни Костенко / Інна Дишлюк // Вісник Харківського університету. – Серія Філологія. – 2002. – № 338. – С. 191–194.
12. Дишлюк І. М. Лексико-семантичне вираження концепту «природа» у поетичній мові Ліни Костенко: автореф. дис. ... канд. філол. наук.: 10.02.01 / І. М. Дишлюк. – Харків, 2003. – 18 с.
13. Єфименко О. Є. Концепт «степ» в українській мові: словникова, текстова і психолінгвістична парадигма: автореф. дис. ... канд. філол. наук.: 10.02.01 / О. Є. Єфименко. – Харків, 2005. – 19 с.
14. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – Режим доступу: http://ukrlit.org/slovnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury (01.10.2017).
15. Звегинцова М. Э. Концепт «сад» в лирике О. Седаковой / М. Э. Звегинцова // Русская филология. – 2013. – № 1–2. – С. 73–78.
16. Иванова Н. П. Образ сада в картинах окружающего мира Л. Н. Толстого / Н. П. Иванова // Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 263. – С. 149–151.
17. Каиржанов А. К. Концепт «божественный сад» как премудрость в творческом наследии Г. С. Сковороды / А. К. Каиржанов // Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства. – Одеса: Астропринт, 2014. – № 20. – С. 20–37.
18. Караваева Е. В. Образ «сада-рая» в национальном мировосприятии / Е. В. Караваева, Л. Д. Волкова // Вестник Томского государственного университета. – 2015. – № 5 (158). – С. 200–204.
19. Кардашук Олена. Семантичний простір лексеми «ліс» у творах Ольги Кобилянської / Олена Кардашук // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка. – Серія: Філологічні науки. – 2010. – Вип. 89 (5). – С. 34–38.
20. Кардашук О. В. Концепт «ліс» у художньому просторі новел Ольги Кобилянської [Текст] / Олена Кардашук, О. В. Душак // Науковий вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – Вип. 545–546: Слов'янська філологія. – С. 217–222.
21. Кардашук О. В. Образ лісу в новелах Ольги Кобилянської / О. В. Кардашук // Науковий часопис націон. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. – 2011. – Вип. 7. – С. 322–325.
22. Кобилянська О. Зібрання торів: у 5 т. / О. Кобилянська – К.: Державне вид-во художньої літератури, 1963. – Т. 5. – 767 с.
23. Колкутіна В. В. Фольклорний образ саду в творчості Тараса Шевченка [Електронний ресурс] / В. В. Колкутіна, А. Є. Семенова. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?user=yxCc5kAAAAJ&hl=ru#d=gs_md_cita (09.08.2017).
24. Косач-Кривинюк О. П. Леся Українка. Хронологія життя і творчості / О. П. Косач-Кривинюк; репринт. вид.; вступна стаття М. Г. Жулинського. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 928 с.
25. Криловець Н. Образ саду в натурфілософській поезії Ліни Костенко / Наталія Криловець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. – 2014. – Вип. 41. – С. 60–63.
26. Криловець Наталія. Образ саду в поезії Тараса Шевченка і Ліни Костенко / Наталія Криловець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. – 2014. – Вип. 47. – С. 72–75.

27. Лихачев Д. С. Поэзия садов. К семантике садово-парковых стилей. Сад как текст / Д. С. Лихачев. – СПб., 1991. – 356 с.
28. Мурдза Ірина. Вербалізація концепту «сад» у староукраїнській мові / Ірина Мурдза // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство. Тези доповідей ІІ Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених, 24–26 квітня 2012. – К., 2012. – С. 385–388.
29. Мурдза І. Концепт саду в романі Любові Голоти «Епізодична пам'ять» [Електронний ресурс] / І. Мурдза // Синопис: текст, контекст, медіа. – 2014. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2014_1_6 (05.08.2017).
30. Прокопович Л. С. Номінації *сад*, *ліс* у поетичних текстах Ліни Костенко / Л. С. Прокопович // Лінгвістичні дослідження. – 2012. – Вип. 34. – С. 197–201.
31. Сардарян К. Г. Метафора у структурі поетичного тексту І. В. Жиленко [Електронний ресурс] / К. Г. Сардарян. – Режим доступу: <http://philology.knu.ua/files/library/stud-ling/stud-ling-8/66.pdf> (05.08.2017).
32. Скоропадская А. А. Образы леса и сада в поэтике романа Б. Пастернака «Доктор Живаго»: дисс. ... канд. филол. наук: 10.01.01 [Электронный ресурс] / А. А. Скоропадская. – Петрозаводск, 2006. – 213 с. – Режим доступа : <http://www.dissertat.com/content/obrazy-lesa-i-sada-v-poetike-romana-b-pasternakadoktor-zhivago> (12.08.2017).
33. Словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. : І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
34. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Гол. ред. «Укр. рад. енци-ія», 1985. – 966с.
35. Спогади про Леся Українку / автор проекту та відп. ред. Тамара Скрипка. – Нью-Йорк. – Київ : Темпора, 2017. – 368 с.
36. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. – К. : Наук. думка, 1975–1979. – Т. X. – 542 с.; Т. XI. – 478 с.; Т. XII. – 694 с.
37. Українка Леся. Листи : 1876–1897 / упоряд. Прокіп (Савчук) В. А., передмова Агеевої В. П. – К. : Комора, 2016. – 512 с.
38. Українка Леся. Листи : 1898–1902 / упоряд. Прокіп (Савчук) В. А. – К. : Комора, 2017. – 544 с.
39. Українська мова : енциклопедія / редкол. Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Вид-во «Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана», 2000. – 752 с.
40. Шевченко Л. Лінгвістична інтерпретація символіки Тараса Шевченка : Сад / Л. Шевченко // Шевченкознавчі студії : зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. 3. – С. 134–142.

Богдан Светлана. Регулятивы *сад* и *цветы* в эпистолярных текстах Леси Украинки. В статье исследованы существенные и индивидуально окрашенные образы-регулятивы не только художественных, но и эпистолярных текстов Леси Украинки – *сад* и *цветы*; установлены основные контексты их экспликации в ее письменном наследии; проанализированы особенности моделирования семантического пространства этих микрополей; определены типологические сравнительные экспликации регулятивов *сад* и *цветы* с регулятивом *лес*, в частности на уровне полевой иерархии, а также продуктивные для ее эпистолярного стиля функционально-стилевые признаки их актуализации; показана роль этих микрополей в автопортретировании адресантки и отражении национально-языковой картины мира в индивидуальном ее речетворчестве.

Ключевые слова: регулятивы *сад* и *цветы*, микрополе, эпистолярный текст, речетворчество.

Bohdan Svitlana. Regulatives *Garden* and *Flowers* in the Epistolary Texts by Lesia Ukrainka. The article considers individually-emphasized images-regulatives *garden* and *flowers* in Lesia Ukrainka's artistic and epistolary texts. The author accentuates attention on the basic contexts of their explication in the poetess' correspondence heritage. The study highlights the peculiarities of modeling the semantic space of these micro semantic fields. The emphasis is laid on the typological comparative explication of regulatives *garden* and *flowers* as compared to *forest*, in particular at the level of their semantic field hierarchy. The in-depth analysis has revealed the most productive functional stylistic features of their actualization. The key findings of the study suggest that they are determinative for epistolary linguistic creativity of Lesia Ukrainka and contribute to understanding the national linguistic image of the world in her individual style. The conclusions of the study elucidate their role in self-portraiture of the addressee.

Key words: regulatives *garden* and *flowers*, microfield, epistolary text, language creation.

Стаття надійшла до редколегії 20.09.2017